

دیوان اشعار ترکی
میرزا علی خان
لعلی تبریزی

مقدمه، تصحیح و شرح
دکتر حسین محمدزاده صدیق

فروست دکتور حسین محمدزاده صدیق

چاپ نوبتی بیرینجی چاپ / ۱۳۹۷ / تبریز

بیچیم رقعی / ۲۴۶ صفحه

سای ۵۰۰ جلد

گرافیسیت سعید شیخ بگلو

چاپ / صحافی اطللس / علمیه

قیمت ۲۶۰۰۰ تومان

قالان بورد

تبریز، رشیدیه، خیابان گلستان
خیابان سعدی، پلاک ۲۰، انتشارات قالان بورد
تلفن: ۰۴۰۶-۴۱۳۶۶۱، فکس: ۰۴۰۷-۴۱۳۶۶۱

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۵۲۸-۵-۶

سرفصله
حرفان و نام پندآور: دیوان اشعار ترکی میرزا علی خان لعلی تبریزی/
مقدمه، تصحیح و شرح حسین مصدق احمد صدیق.

موضوع: تبریز: قالان بورد، ۱۳۹۷.

موضوع: مشخصات ظاهری: ۲۲۰ ص ۵/۱۲ × ۵/۲۱ سم.

شابک: 978-622-99528-5-6

موضوع: وضعیت فهرست: فیبا

نویسی

ویرایش: ویرانه نامه

ویرایش: کتابخانه

موضوع: لعلی ایروانی، علی بن القمیرزا، ۱۲۵۲-۱۳۲۵ق.

موضوع: شعر ترکی آذربایجانی -- ایران -- قرن ۱۴

موضوع: Azerbaijani poetry -- Iran -- 20th century

موضوع: شعر ترکی آذربایجانی -- ایران -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد

موضوع: Azerbaijani poetry -- Iran -- 20th century
and criticism History

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۴

موضوع: Persian poetry -- 20th century

رده بندی کنگره: PL۲۱۴/۷/۵۵۱۳۹۷

رده بندی دیوبنی: ۸۹۴/۳۶۱۱

شماره کتابشناسی: ۵۳۰۲۴۲۰

ملی

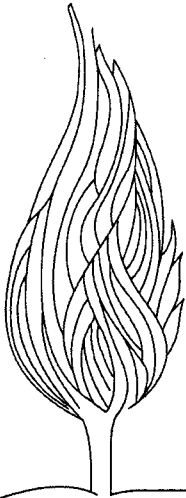

دیوان اشعار ترکی
میرزا علی خان
لعلی تبریزی

قالانچورد

دکتر حسین محمدزاده صدیق

قَالَاتُ عَزِيدُ

حکیم لعلی تقریباً استاد مرحوم ایرج
و با مطالعه‌ی دیوان او، ریشه‌ی فراق و
مشرب و فوت و فن شاعرانه‌ی مرحوم
ایرج را می‌توان یافت. بالاخره مرحوم
ایرج و سبک ساده‌ای که تقدیم زبان
پارسی کرده است، قسمتی مدیون این
مرد است.

سید محمدحسین شهریار

من آن کلیم سخن گسترم به طور کلام،
سخن چو آتش سیناست، سینه‌ام چو شجر
لعلی

چند کلمه

شمس الحکماء میرزا علی خان لعلی تبریزی (۱۲۶۱ - ۱۳۲۵ هـ .) از کنشگران اجتماعی تأثیرگذار در گیر و دار مشروطیت در تبریز بوده است که نام و یاد نیکویش در اغلب منابع وقایع نگاری و تذکره های آن عصر بر جای است.

این کنشگر اجتماعی تأثیرگذار، طبعی حاذق و شاعری خوش ذوق نیز بود. در شهر تبریز در محله ی کوچه باغ مطب داشت و حتی مدتی طیب خاص شاهان قاجار شد و به ترکی و فارسی نیز شعر می سرود و بیشتر به مطایبه نگاری مشهور بود و شاید کار شعر را علی رغم طبابت و مبارزات اجتماعی و سیاسی زیاد جدی نمی گرفت.

در این کتابچه، این جانب سعی کرده ام ضمن نشان دادن ابعاد گوناگون شخصیت وی با تکیه بر منابع موجود، گزیده هایی از اشعار ترکی و فارسی او را نیز یک جا گرد آورم و ظاهراً نخستین بار است که سروده های او با اصول علمی در یک مجموعه گردآوری می شود. امیدوارم این کار ناچیز من، آغاز راهی برای شناختن کامل این شخصیت سیاسی، اجتماعی، علمی و ادبی شهرمان تبریز باشد و آیندگان بتوانند مقام و منزلت او را در جامعه ی ایرانی بیشتر و بهتر باز نمایند.

دکتر ح. م. صدیق

تبریز، مرداد ۱۳۹۷

فهرست

- آسان خوانی متون ترکی ۱۵
- قبسسالتمالار ۱۷
- مقدمه ۱۹
۱. سندلر، قیدلر و گؤرؤشلر ۲۱
- ۱-۱. فریدون کؤچرلی ۲۱
- ۱-۲. محمدعلی تربیت (تقویم تربیت) ۲۳
- ۱-۳. محمدعلی تربیت (دانشمندان آذربایجان) ۲۴
- ۱-۴. محمدعلی صفوت (داستان دوستان) ۲۵
- ۱-۵. آنا دیلی درسلیک کتابی ۲۸
- ۱-۵. حاج حسین نخجوانی (چهل مقاله) ۳۰
- ۱-۶. محمدعلی مدرّس (ریحانة الادب) ۳۲
- ۱-۷. مهدی مجتهدی (رجال مشروطیت) ۳۳
- ۱-۸. اسرار تبریزی (حدیقة الشعرا) ۳۵
- ۱-۹. محمد علی مصدق ۳۶
- ۱-۱۰. میرعلی منافی خسروشاهی (آنتالوژی) ۴۳
- ۱-۱۱. جواد هیئت (آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش) ۴۴
- ۱-۱۲. عقیقی بخشایشی (مفاخر آذربایجان) ۴۶
- ۱-۱۳. کبری موسوی (فرهیختگان و نام آوران آذربایجان شرقی) ۴۷
- ۱-۱۴. عزیز دولت آبادی (سخنوران آذربایجان) ۴۹
- ۱-۱۵. محمدرضا نصیری (اثر آفرینان) ۵۰
- ۱-۱۶. صمد سرداری نیا (مشاهیر آذربایجان) ۵۰

۲. لعلی نین یاشاپیشی ۵۶
- ۱-۲. دۇغوم و اۇلۇم ایللری ۵۶
- ۲-۲. دۇغوم و اۇلۇم یثری ۵۸
- ۲-۳. آدی و تخلص ۵۹
- ۲-۴. لقبی ۶۰
- ۲-۵. آتا و آناسی ۶۰
- ۲-۶. ایلک تحصیلی ۶۱
- ۲-۷. اوستادلاری ۶۱
- ۲-۸. طبیلیگی ۶۱
- ۲-۹. سفرلری ۶۳
- ۲-۱۰. مشروطه اولایلاریندا چالیشمالاری ۶۶
- ۲-۱۱. شرق روس گۆنده لیگینه تریک ۶۷
۳. شعر یازادبجیلرینی ۶۸
- ۳-۱. مدحیه لری ۶۸
- ۳-۲. مطایه لری ۶۸
- ۳-۳. لعلی نین فارسجا نثری ۸۲
۴. دوستلاری، قلم داشلاری و چاغداشلاری ۸۴
- ۴-۱. میرزا عبدالرحیم طالبوف ۸۴
- ۴-۲. عباس صحت ۸۷
- ۴-۳. افتخار زنوزی ۸۹
- ۴-۴. آهی ۹۲
- ۴-۵. ایرج میرزا ۹۳

- ۶- ۴. راجی ۹۳
- ۷- ۴. صراف ۹۴
- ۸- ۴. میرزا جواد مُذنب ۹۵
- ۹- ۴. مراغله‌لی شکوهی ۹۶
۵. دیوانهن نشرلری ۹۹
- ۱- ۵. ایلک چاپ ۹۹
- ۲- ۵. ایکینجی چاپ ۹۹
- ۳- ۵. بیزیم نشریمیز ۱۰۰
۲. تورکجه شعرلر ۱۰۳
- ۱- ۲. قصیده‌لر ۱۰۵
- ۲- ۲. غزللر ۱۱۹
- ۳- ۲. قطعه‌لر ۱۳۲
- ۴- ۲. اؤنلوقلار ۱۳۶
- ۵- ۲. گؤلوشلؤ طنزلر ۱۳۹
- ۶- ۲. قوشا بیتلر ۱۴۴
- ۷- ۲. تک بیتلر ۱۵۰
- ۸- ۲. تضمین ۱۵۴
- ۹- ۲. لعلی نین نوحه‌لریندن ایکی نمونه ۱۵۵
۳. گزیده‌ی اشعار فارسی ۱۶۱
- ۱- ۳. قصیده‌ها ۱۶۳

- ۱۹۱ ۲-۳. غزل‌ها
- ۲۰۱ ۳-۳. مثنوی‌ها
- ۲۱۲ ۳-۴. سبک نو
- ۲۲۰ ۳-۵. مخمس
- ۲۲۹ ۳-۶. مسدس ترجیع
- ۲۳۳ ۳-۷. مطایبات
- ۲۳۷ ۴. آرتقہر مالار
- ۲۳۹ ۴-۱. آدلار
- ۲۳۹ ۴-۲. سۆزجوکلر
- ۲۴۵ ۴-۳. قایناق‌لار

آسان خوانی متون ترکی

برای آسان خوانی متون ترکی، برخی تغییرات در نگارش کلمات ترکی و کلمات دخیل عربی و فارسی در این کتاب اعمال کردیم که در جدول‌های زیر نشان می‌دهیم:

۱. جدول واک‌نگاری

معادل حروف لاتین		مثال	نشانه‌های واژه‌های ترکی
almaq	A, a	آلماق (گرفتن)	آ، آ
əl	Ə, ə	ال (دست)	ا، آ، ه، ه
ilan	İ, i	ایلان (مار)	ای، بی، ی
qızıl	ı, ı	قیزیل (طلا)	ای، بی، ی
sol	O, o	سول (چپ)	اؤ، و، و
söz	Ö, ö	سوز (سخن)	اؤ، و، و
ulduz	U, u	اولدوز (ستاره)	او، و، و
düzmək	Ü, ü	دؤزمک (چیدن)	اؤ، و، و
yel	E, e	یئل (باد)	اند، شد، ه

۲

۲. جدول آواک‌نگاری

معادل حروف لاتین		مثال	نشانه‌های آواک‌های ترکی
buz	B, b	بوز (یخ)	ب / بد / بد / بب
öpmək	P, p	اؤپمک (بوسیدن)	پ / پ / چ / پ
toy	T, t	توی (جشن)	ت / ت / ست / ست
Sürəyya	S, s	ثریا	ث / ث / ش / ث
can	C, c	جان	ج / ج / جد / ج
çaxmaq	Ç, ç	چاخماق (آتش زنه)	چ / چ / جد / چ
Həvva	H, h	حوا	ح / ح / حد / ح

xaliq	X, x	خالیق	خ / خا / خاخ
daş	D, d	داش (سنگ)	د / دد
zövq	Z, z	ذۇوق	ذ / ذذ
bir	R, r	بیر (یک)	ر / بر
ziğ	Z, z	زیغ (گل)	ز / زز
jalə	J, j	ژاله	ژ / ژژ
sərin	S, s	سیرین (خنک)	س / سس / سسس
şəhid	Ş, ş	شھید	ش / شش / ششش
sidq	S, s	صیدق	ص / صص / صصص
zələlət	Z, z	ضالالت	ض / ضا / ضاض
Tur-e Sina	T, t	طور سینا	ط / طط
zill	Z, z	ظَلّ	ظ / ظظ
Cə'fər		جعفر	ع / عع / ععع
bağ	Ğ, ğ	باغ	غ / غا / غاغ
fəna	F, f	فنا	ف / فا / فاف
qaş	Q, q	قاش (ابرو)	ق / قا / قاق
kəsmək	K, k	کسمک (بریدن)	ک / کا / کاک
gəzmək	G, g	گزمک (گشتن)	گ / گا / گاک
diləyim	Y, y	دیله ییم (آرزویم)	گ / گآ / گآگ
lalə	L, l	لاله	ل / لا / لال
miskin	M, m	میسکین	م / ما / مام
incə	N, n	اینجه (ظریف)	ن / نا / نان
vaxt	V, v	واخت (وقت)	و / وو
hilal	H, h	هیلال	ه / ها / هها
yaban	Y, y	یابان (دشت)	ی / یا / یای

قىسسالىتمالار

رجوع اندين، باخېن.	←
«يعنى» آنلامىنداېر. نقل قول و سۇزۇن ايضاحىندان قاباق	:
قۇيولور.	قۇيولور.
آرتېرېلان ھر بىر سۇزۇ احتوا اندير.	[]
انشىت معنالى و مترادف سۇزدن قاباق قۇيولور.	=)
نقل اندىلمىش جملەلىرى ايچىنە آلېر.	« »
جلد.	ج.
ساي، نمرە.	س.
صلى الله عليه و آله.	(ص)
صحيفە.	ص.
عليه السلام.	(ع)
ميلادى.	م.
ھجرى قمرى.	ھ.
غزل	غ.
ملمع	مد.

مقدمه

۱. سندلر، قیدلر و گۆرۆشلر

ایلک اؤنجه، میرزا علی خان لعلی تبریزی حاققیندا وئرلن سندلر، قیدلر و یازبلان تحقیقلر و آراشدیرمالارا باش وورورو و اونون یاشاییشی، مبارزه لری، اثرلری و دۆشۆنجه لری ایله علاقه دار یازبلاری ذکر اندیریم:

لعلی حاققیندا ایلک معلوماتی، مرحوم فریدون کۆچرلی وئرمیشدیر. اوندان سؤنرا گلن هر کیم، هامبسی سؤزلرینی تکرار و بعضاً تحریف اتمیشلر.

۱-۱. فریدون کۆچرلی^۱

میرزا علیخان شمس الحکما، تولد اندیددی تبریزده: ۱۲۶۱ هـ. (۱۸۴۵ م.)، وفاتی تبریزده ۱۳۲۵ هـ. (۱۹۰۷ م.). آتا و آناسی ایره وانلهدیرلار. تعلیم تربیه سی تبریزده [اولوب]. اورانین مدرسه لرینده عرب و فارس دیلرینده لازم اولان قده ری معلومات کسب اندیددیر. اورادا عطاریات دوکانی آچبیدیر و بیر زمان نسخه بندلیک اندیب، سؤنرالاری اورانین مشهور طبیبلری نین یانیندا فی الجملة طبابت علمیندن معلومات کسب اندیددیر.

طبابت علمینی تکمیل ائتمه اۆچۆن، تهرانا گئدیدی و اورادا علمینی تمامه یئتیردیکن سؤنرا، دوباره تبریزه مراجعت اندیب، اورادا حکیم لیگه مشغول اولوبدور و بیر چۆخ تجربه کسب اندیددیر. بعداً مصره، استانبولا و اوروپانین

^۱ کۆچرلی، فریدون، آذربایجان ادبیاتی، باکو، علم نشریاتی، ۱۹۸۱.

بعضى شىهرلىرىنە عازىم اولوب، اۇز بىلىك و تجربەسىنى آرتىرىدېر. بىللە كى ايران طىببىلىرىنىن مشهورلارى بىندان بىرىسى سايلىرىمېش.

بونلاردان علاوه، زىادە فصیح و شىرىن زبان اولدوغو اۆچۇن، تىرىزىن اعيان و اشرافى آراسىندا اۇزۇ اۆچۇن بۇيۇك حرمت قازانىدېر و اونلار ايله هم جلىس اولوبدور. بو حالدا دخى لىلىنىن طرفە سۇزلىرى و پۇر حكمت كلاملارى، ضرب المثل مقامىندا استعمال اولولور. بونونلا بىللە، لىلىنىن بىر نوع هجوگولوغا مىلى وار ايمىش و بىر چۇخ هجولرى واردېر كى اونلار بىن كىتابمىزدا گىنجاشى يۇخدور. شمس الحكما لىلىنى آماغا سبب مظفرالدىن شاهىن تىرىزدە وليعهد اولان و اختلاردا مقربلىرىدىن بىرىسىنە معالجه اندىب ساغالتماسى اولوبدور و بوندان علاوه اونا وظيفە دخى تىعىن اولونوبدور.

مداحلېغا و قسىدە گولوغا چىندان مىلى يۇخوموش. ذاتاً حرىت پسند و آزادەلىك سئون و تىملىقدن اوزاق بىر وجود ايدى. بىللە كى چۇخ بۇيۇك آدمالار بىن و صاحب اختيار شىخصلرىن هجوىندن اۇزۇنۇ ساخلامايىب، قىصورلار بىنې همان هجولردە بىان اندىدېر. وختى بىن چۇخونو سىاحتدە كىچىرىمىش. اكثر اوقات تفلىسدە و استانبولدا اولارمېش. ارفع اللؤلؤ ايله بۇيۇك مرافقتى وارمېش.

معاشى طبابت ايله كىچرىمىش. طبع شىرىسى زىادە قۇهلى و اشعارى موزون و پر مضمون، اكثرى تورك لسانىندا بىر. چۇخ گۇزل قسىدەلىرى، غزلىلىرى، دوبيتلىرى و نوحەلىرى واردېر.

فارسجا دخی هر قسمی آبدار کلاملاری واردپر. وفاتینا سبب، تضییقِ نفس
اولوبدور.

تفلیسین ایستی لیگی باپندا یازبیدپر:^۲

بیزیم ائو مگه، من عرب دیگیلم،
عربستان دیگیل بو، تفلیسیدی.

تفلیسین یاغیشی باره سینده دئمشدیر:^۳

بو یاغیشا دایانارمی دمیر و داش گورؤم،
قالئیدی خیرین الاهی قاپیندا کاش گورؤم!

۲-۱. محمدعلی تربیت (تقویم تربیت)^۴

میرزا علی خان فرزند حاجی آقا میرزا ایروانی است که در تاریخ ۱۲۵۰ در تبریز متولد شده و در ایام جوانی به کسب و تجارت مشغول بوده است و در ضمن تجارت به تحصیل علم طب نیز اشتغال داشته، بعدها از تجارت به کلی کنار شده و تحصیلات خود را ادامه داده و تمام می کند و به طبابت مشغول می شود. لعلی از اول عمر شیفته‌ی تاریخ و ادبیات بود و شعر می گفت و در محاوره و سخنوری ید طولایی داشت و همیشه خوش صحبت و ظریف الطبع بود. در

^۲ حاضرکی کتاب، ص ۱۴۵.

^۳ حاضرکی کتاب، ص ۱۲۱.

^۴ تربیت، محمدعلی. تقویم تربیت، تبریز، کتابخانه‌ی ادبیه، ۱۳۰۶، ص ۴۵.

اواخر عمر به سیر و سیاحت شروع کرد. در ایام سلطنت مظفرالدین شاه به تهران رفت. به عنوان شمس الحکماء ملقب و طیب مخصوص شاه شد و از آن جا به اسلامبول و مصر رفت و در سنه ۱۳۲۵ در تفلیس وفات یافت. دیوانش مرکب از اشعار فارسی و ترکی دو مرتبه در تبریز چاپ شده و غیر از آن نیز اشعاری دارد که هنوز به طبع نرسیده است. غزل ذیل از آن هاست:

بس که لرزید دل از شوق تو ای لعبت مست،
شیشه‌ی توبه ز طاق دلم افتاد و شکست.

۳-۱. محمدعلی تربیت (دانشمندان آذربایجان)^۰

میرزا علی خان فرزند حاجی آقا میرزا ایروانی است. در تاریخ ۱۲۶۱ در تبریز تولد یافته و در ایام جوانی به کسب و تجارت مشغول بوده است و در ضمن تجارت به تحصیل علم طب نیز اشتغال داشته و بعدها از تجارت به کلی کنار شده، تحصیلات خود را ادامه داده و پس از فراغت، به طبابت مشغول گردیده است و در ایام سلطنت مظفرالدین شاه به عنوان شمس الحکماء، طیب مخصوص او گشته و سجع و مهرش لعلی حکیم است.

لعلی از اول عمر شیفته‌ی تاریخ و ادبیات فارسی بوده و در محاوره و سخنوری ید طولایی داشته و هنوز لطافت طبع و خوش صحبتی او در آذربایجان ضرب المثل است. در اواخر عمر به سیر و سیاحت شروع کرده، به

^۰ تربیت، محمد علی. دانشمندان آذربایجان، تهران، مجلس شورای ملی، ۱۳۱۴، ص ۳۲۱.

قققاز و استانبول و مصر رفته و در سنه‌ی ۱۳۲۵ در تفلیس وفات کرده است. دیوانش مرکب از اشعار فارسی و ترکی، دو مرتبه در تبریز چاپ شده و غیر از آن نیز اشعاری دارد که هنوز به طبع نرسیده...

۴-۱. محمدعلی صفوت (داستان دوستان)^۱

ایکینجی معتبر قایناق، محمدعلی صفوت‌ین داستان دوستان اثری و اؤنون ۱۳۲۲ ش. ایلینده لعلی‌نین نشر اولان شعرلر مجموعه‌سینه یازدهنچی مقدمه‌دیر. شادروان لعلی، فرزند حاج میرزا آقا‌ایروانی، در تاریخ ۱۲۶۱ ق. در تبریز تولد یافته [است]. در آغاز جوانی برخی از اوقات خود را به کار و تجارت و قسمی را به تحصیل دانش و علم پزشکی می‌پرداخت. پس از مدتی، از شغل تجارت دست کشیده، تمام اوقات به اکتساب فن طبابت مشغول بود. تا در آن رشته سرآمد اقران و دانشجویان گردید تا آن که خود حوزه‌ی تدریس فراهم آورد. لعلی در اثر کوشش و حدت ذهن، در فن خود، شهرت و مرجعیت تام پیدا کرد و با لقب شمس‌الحکما ملقب گردیده، مدتی طیب مخصوص مظفرالدین شاه و مقیم تهران شد.

لعلی، گذشته از کمالات ادبی و فنی، صاحب عواطف رقیق و ملکات پسندیده بود. از ناداران و ضعیفان دستگیری نمودی و وسایل استعلاج آن‌ها را

^۱ صفوت، محمدعلی. داستان دوستان، قم، ۱۳۲۸.

به نفقه‌ی خود فراهم کردی. سجع مهر لعلی، اِنَّهُ لعلی حکیم بود، چنان که گوید:

تو این پیام متین را ز قول من برسان،
صبا به گوش حسودان که سست پیمانند.
به طبع شعر مرا این نه افتخار بود،
که جمله صاحب طبع سلیم می دانند.
مرا به قول خداوند در کلام مجید،
و اِنَّهُ لعلی حکیم می خوانند.

لعلی از اوایل جوانی، شیفته‌ی ادبیات فارسی و مایل به شعرسرای بود. اشعار او، از قطعه و غزل و قصیده و ثنا و هجا کم نیست. غالب اشعار او، دارای مضامین عالی و ابداعی می باشد.

در خلال روزهایی که نگارنده‌ی این نامه مشغول گردآوردن داستان دوستان بود، کسی از نزدیکان لعلی، شعر زیر را نقل کرد که در مرثیه گفته و نیک دُر سفته است:

بر فرس تندرو، هر که تو را دید، گفت:
برگ گل سرخ را، باد کجا می برد!

لعلی در سخنوری و بدیهه و بدیعه‌گویی در میان دانشمندان معاصر بی نظیر بود.

■ درباره‌ی تقویم نویسی مرحوم حاج نجم‌الملک گوید:

عمل به گفته‌ی تقویم کن تو در هر کار،
نگردد از نظر نحس تا که مشک تو پیشک!
به سعد و نحس دلالت کننده تقویم است،
چنان که واسطه‌ی سقم و صحت است پیشک.
بین چه سحر در او کرده هوش نجم‌الملک،
سزد که جدول هر صفحه‌ای کشند به مشک.
صدای پز پرستو و جنبش حشرات،
چو بشنوی رود از دل غم و ز دیده سرشک.
رسید لک لک و فریاد عندلیب آمد،
که ازدواج شتر شد، عروسی گنجشک.

شادروان لعلی در اواخر عمرش به درد سینه مبتلا شده، بدین جهت بیشتر اوقات خود را به تناسب فصول در مسافرت‌ها گذرانده و با تغییر آب و هوا استعلاج کردی.

در تاریخ ۱۳۲۶ قمری در برگشتن از باطوم در شهر تفلیس، زندگی را بدرود گفت.

۵-۱. آنا دیلی درسلیک کتابی

۱۳۲۴ ش. ایلینده نشر اولان آنا دیلی کتابینن آلتینچی جلدینده میرزا علی خان لعلی حاققیندا (ص ۱۷-۱۹) یازې واردېر. بو یازېنی آشاغېدا نقل ائدیریک:

آذربایجانلېلارېن حرمت و تعریفله یاد ائتدیکلری شاعرلر آراسیندا دئمک اولار که بیرینجی یرلی لعلی توتور. بو شهرت و محبتی لعلی یه قازاندېران اونون معنالی کلامی، شیرین سۆزلری، دوزلو ظرافتلری و خصوصیه اونون سوادلې و سوادسېز اولان هر کسین آنلایا بیله جیگی تمیز و آچېق آذربایجان دیلینده یازماسېدېر.

لعلی دؤوروتون حیاتی ایله یاشایان بیر شاعر اولموشدور. او، کئچمیش شاعرلر تک غزل، مدیحه و نوحه کیمی دار چرچیوه آراسیندا قالمایب اؤز اطرافینی گؤرمؤش و گؤردؤگۆنۆ اثرلرینده عکس ائتدیرمیشدیر:

نه شیرینسن سنه قوربان اولوم، ای لب شکر کندلی،
سنی هر کیمسه گۆرسه، دین و دؤنیادان کئچر کندلی.

دییه یازدېغې شعرینده گۆنۆن بیر نئچه جانلې مسئلهلرینه توخونموشدور. قاجار نسلیندن اولان پادشاهلارېن سیاستی نتیجه سینده ایران خلقینین دچار اولدوغو یوخسوللوغو استهزاء طرزیه نه گۆزل افاده ائدیر:

او شاهین سایه سینده ایگیرمی میلیون نفس راحتدېر،
اونا فرق ائيله مز بیر شاعر ایلن بیر نفر کندلی.

لعلی ۱۲۶۱ سنجی هجری ایلده (تخمیناً ۱۸۳۹ سنجی میلادیده) تبریزده آنادان اولموشدور. او جوانلیق دؤورؤنؤ تجارت ایله کئچیرمکده ایمیش، لاکن سؤنرا طب ایله مشغول اولموش، بو ساحهده تحصیل ائتمگه گیریشهره ک، تجارتی تامایله آتمیش، استانبولا گئدیپ طب دار الفنون ایله گیرمیشدیر. استانبولدا تحصیلینی بیتیردیکن سؤنرا تبریزه قایتمیش و بورادا حکیملیک ایله مشغول اولموشدور.

لعلی پاریس، مصر، استانبول و روسیهیه سیاحت ائتمیشدیر. میرزه علی خان لعلی فکری آچیق، ترقی خواه و مدنی بیر شخص اولموشدور. او، شرق خلقلرینین مدنی، اقتصادی، سیاسی و باشقا جهتلردن روس خلقی ایله علاقه سی اولدوغونو گؤروردؤ. لعلی تفلیسده «شرق روس» آدلې آذربایجان غزته سینین چپخماسې مناسبت ایله یازدېغې شعرلرین بیر یئرینده:

تحصیل علم السنه لازمدی بو زمان،
ایستر زبان خارج اول، یا لسان روس.
ائت کسب علم و صنعت و فن زراعتی،
بسدیر حدیث رستم و سهراب و اشکبوس.

دییه چوخ سئودیکگی خلقینی کهنه لیکدن، عطالتدن و جهالتدن ال چکیب
معاصر اولماغا چاغېرپر.

لعلی عمرؤتون آخر ایلرینی تفلیسده یاشامیش و ۱۳۲۵ هجری ایلینده (۱۹۰۶-۱۹۰۷ میلادیده) اورادا وفات ائتمیشدیر.